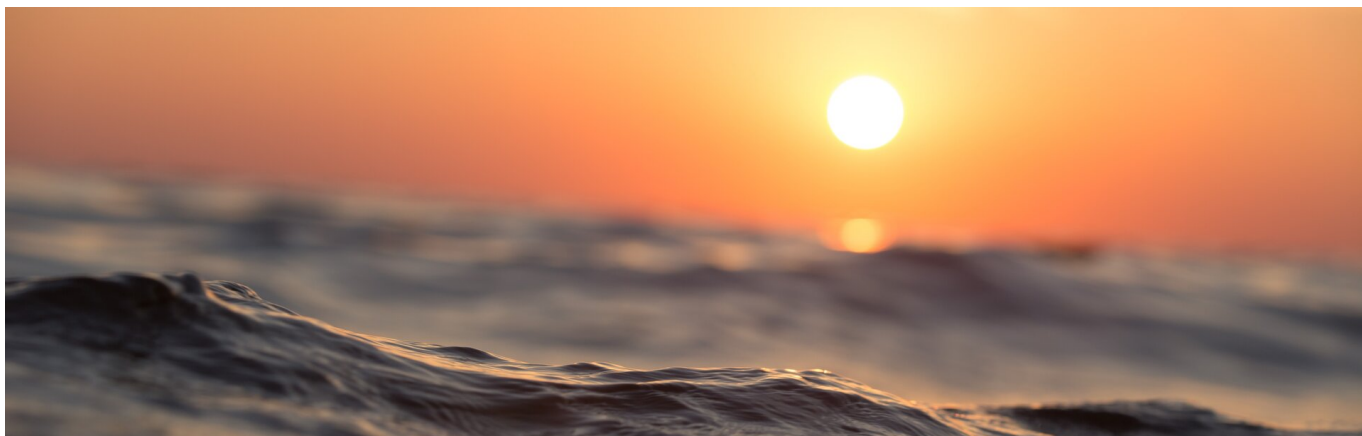

Wpływ filozofii Pascala na egzystencjalizm

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: W. Tatarkiewicz, *Parerga*, Warszawa 1978, s. 126.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 90.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 113.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 99.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 20.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 64–65.

A photograph of a sunset over the ocean. The sun is a bright white circle in the upper center, surrounded by a warm orange and yellow glow. The ocean below has dark, choppy waves with some highlights from the sunset light. A dark, semi-transparent rectangular box is centered over the image, containing the title text in white.

Wpływ filozofii Pascala na egzystencjalizm

Źródło: dostępny w internecie: Pixabay, domena publiczna.

Z pewnością już dawno zauważyliście, że rozwój filozofii polega na wzajemnym oddziaływaniu na siebie konkretnych nurtów. Na przenikaniu się różnych ruchów, na wymianie idei, na próbie dostosowania konkretnych koncepcji do nowych czasów. Wiemy na przykład, że platonizm wpłynął na neoplatonizm, a stoicyzm na mediostoicyzm (drugi historycznie nurt stoicyzmu) i późny stoicyzm, zaś arystotelizm na scholastykę. Sokrates wpłynął na Platona, Platon na Arystotelesa, a Schopenhauer na Nietzschego. Bywają jednak teorie bardzo kontrowersyjne, w myśl których Platon był protoplastą komunizmu, podobnie jak później Hegel, a koncepcja Nietzschego sprawiła, że z czasem w Niemczech wykryształizował się nazizm. Z tej perspektywy kwestią ciekawą wydaje się wpływ rozważań Pascala na egzystencjalizm. Czy faktycznie już filozof z XVII wieku zainicjował tak popularny nurt filozofii XX-wiecznej?

Twoje cele

- Zastanowisz się, czy Pascala możemy uznać, za prekursora egzystencjalizmu.
- Zrozumiesz Pascalowski podział na porządek rozumu i porządek serca.
- Poznasz poglądy Blaise'a Pascala, m.in. jego ujęcie wielkości i nędzy człowieka, a także słynny zakład.
- Przeanalizujesz fragment *Myśli* Pascala.

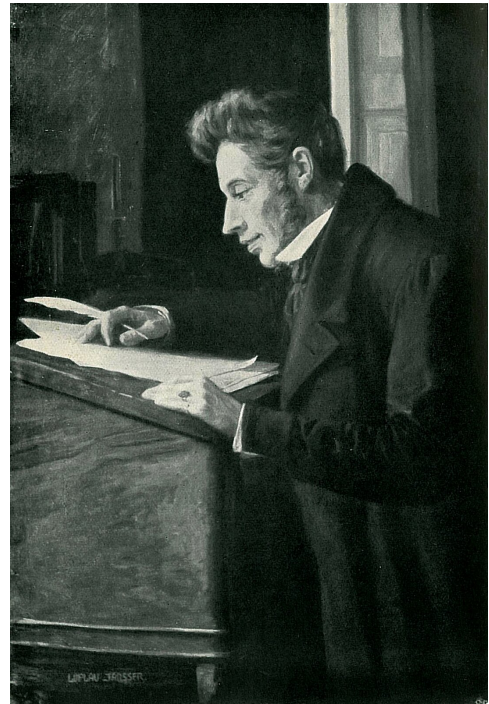
Przeczytaj

Czym jest egzystencjalizm?

Egzystencjalizm, jako ruch w literaturze i filozofii, narodził się około połowy XIX wieku i był jednym z ich głównych nurtów w wieku XX. Opierał się na przekonaniu o wyczerpaniu się sił żywotnych naszej kultury, zmierzchu cywilizacji i kresie filozofii. Przemiany społeczne, ekonomiczne i wielkie wydarzenia historyczne, jakie miały miejsce, dodatkowo wzmacniały kreowaną przez niego postawę. Tragedia pierwszej wojny światowej, niepokoje towarzyszące dwudziestoleciu międzywojennemu, potworność drugiej wojny światowej oraz napięcia ogólnoświatowe, które pojawiły się jako jej następstwa – to wszystko dodatkowo potęgowało poczucie osamotnienia, niepewności własnego losu, absurdu własnej egzystencji. Egzystencjalizm – jak wskazuje sama jego nazwa – odnosił się bowiem do rozważań na temat ludzkiej egzystencji, którym towarzyszył pesymizm i niepokój. Nie stanowił przy tym nurtu jednorodnego, ani w literaturze, ani w filozofii. Niektórzy myśliciele i literaci starali się znajdować pozytywne rozwiązania dotyczące naszego losu i niepewności jutra, inni zaniechali tych wysiłków beznamiętnie zgadzając się, że zasadniczo w szerszej perspektywie życie nie ma sensu. Jedni, wbrew wszystkiemu, pokładali nadzieję w Bogu i wierzyli w jego opiekę, inni popadali w ateizm, nie wierząc, że świat, który dotyka tak straszny los, mógł być stworzony przez jakiegokolwiek Boga.

Jednak jakie znaczenie ma dla zarysowanego wyżej nurtu filozofia Pascala? Czy faktycznie można twierdzić, że już w wieku XVII, gdy bez reszty dominowało optymistyczne podejście względem świata, człowieka i nauki, stworzył on intelektualne podwaliny pod niejednorodny nurt egzystencjalizmu?

Co głosił Pascal?

Søren Kierkegaard (1813–1855). Duński filozof, poeta i teolog, którego uważa się za jednego z prekursorów filozofii egzystencjalnej, zwłaszcza w jej chrześcijańskiej wersji. Rozpatrywał kwestię niedoskonałości człowieczej z perspektywy grzechu, w jaki (niemal z konieczności) popada człowiek, postulował powrót do Boga, dzięki któremu możliwe jest zrozumienie swego własnego bytu.

Źródło: Luplau Janssen, *Søren Kierkegaard przy swoim wysokim biurku*, domena publiczna.

Blaise Pascal (w wersji spolszczonej: Bartłomiej Pascal, 1623–1662). Francuski filozof doby odrodzenia, matematyk i fizyk. Autor słynnego „zakładu Pascala” i określenia człowieka mianem „trzciny myślącej”.

Źródło: G. Edelinck, F. Quesnel, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.0.

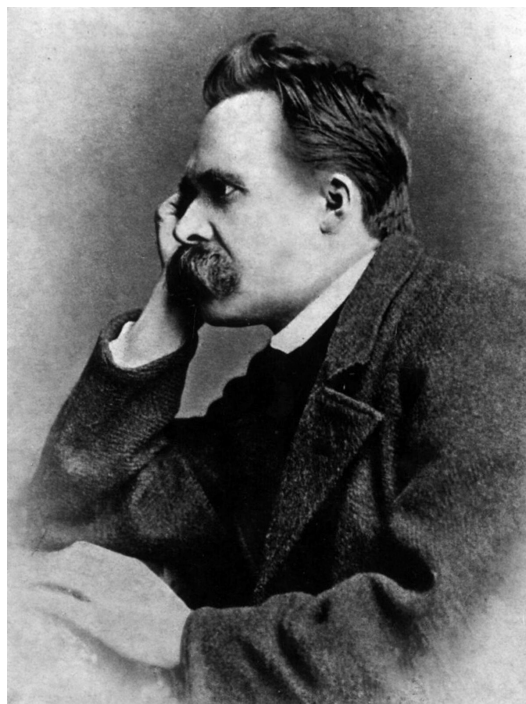
Gdy Pascal wykladał główne założenia swojej filozofii, odrodzenie było już epoką dojrzałą, która odesłała do lamusa światopogląd wieków średnich. **Scholastyka**, która wszelkie rozważania filozoficzne podporządkowała zagadnieniom **teologii**, wzgardzając „życiem doczesnym” i skupiając się jedynie na zagadnieniach „życia wiecznego”, jawiła się jako anachronizm, który udało się skutecznie przezwyciężyć. Renesans na powrót umieścił człowieka w centrum swoich rozważań. Pragnął zgłębić jego istotę, rozwijać naukowe spojrzenie na świat, w jakim przyszło człowiekowi żyć, a także uczynić ludzi szczęśliwymi już „tutaj”, w życiu doczesnym. Co prawda zagadnienia teologiczne, prawdy i dogmaty wiary, rozważania o istocie Boga, nadal jawiły się jako ważne i niezbędne, jednak tym razem uchodziły za tak samo ważne, jak nauka świecka, codzienne życie człowieka czy kwestie jego „ziemskiej” pomyślności.

Sprawiało to jednak, że pomiędzy tymi dwoma porządkami należało na nowo poukładać wszelkie relacje, zaś wielu myślicieli pokusiło się o własne, bardzo oryginalne rozwiązania tego zagadnienia. Nie inaczej było z Pascalem, który zasłynął jako wybitny matematyk (zwłaszcza w badaniach z zakresu teorii prawdopodobieństwa) i fizyk (głównie z badań nad zagadnieniem ciśnienia, przez które o jednostce nazwanej jego nazwiskiem do dziś słyszymy w każdej prognozie pogody). Oprócz tego był także wybitnym filozofem, choć też – jak można kolokwialnie stwierdzić – filozofem niezbyt zdyscyplinowanym. Nigdy nie wypracował zwartego i spójnego systemu filozoficznego, a większość swoich rozważań z zakresu filozofii spisywał w formie krótszych lub dłuższych notatek. Te pierwsze przyjmują często postać zgrabnych aforyzmów, zaś te drugie (nigdy nie liczące więcej, niż kilka stron) są zwięzłymi wykładami głębszych przemyśleń. W efekcie jego pracy powstało dzieło *Myśli*, w którym, wciąż na nowo i z różnych perspektyw, starał się ukazywać trzy, wzajemnie przenikające się wątki.

Zagadnieniem wyjściowym jest tutaj podział na porządek rozumu i porządek serca. Pascal, który zasłynął przecież jako wybitny matematyk, zachwycił się siłą ludzkiego rozumu, za pomocą którego człowiek – do

pewnego stopnia – może przenikać otaczające go rzeczy, zjawiska, zależności między nimi, a ostatecznie – tworzyć obiektywne nauki. Istnieją jednak zagadnienia, których rozum ludzki nie jest w stanie pojąć. Nigdy nie pojmiemy natury pojęć takich, jak wieczność czy nieskończoność. Przede wszystkim jednak nie będziemy w stanie zrozumieć prawd objawionych, istoty Boga, nieśmiertelności duszy itp. Te bowiem należą do porządku serca, a więc do tej sfery, której zagadnienia musimy przyjmować na wiarę. Rozum jest przecież tak samo ograniczony, jak posiadający go człowiek.

Z powyższego podziału bezpośrednio wynika słynny cytat dotyczący człowieka, jako myślącej trzciny na wietrze. Istota ludzka jawi się Pascalowi jako najkruchsze ze wszystkich zwierząt, jako stworzenie, któremu grozi zagłada z najbardziej błahych powodów. Nie trzeba całej powodzi, wystarczy jedna kropla, by człowieka utopić, nie trzeba wielkich pożarów, wystarczy drobny upał, aby zmarł od udaru, nie jest konieczna wielka zaraza, wystarczy zwykłe przeziębienie, aby skonał w chorobie. Z drugiej jednak strony, ze wszystkich istniejących stworzeń na Ziemi, jedynie człowiek posiada rozum. Może za jego pomocą przekraczać swój czas i przestrzeń, myśleć abstrakcyjnie i wybiegać poza „tu i teraz”, tworzyć wielkie nauki i wspaniałą sztukę. Może też, jakże bezskutecznie, dążyć do poprawienia swego bytu i uchronienia własnej, kruchej egzystencji.

Fryderyk Nietzsche (1844–1900). Niemiecki filozof współczesny, krytyk religii chrześcijańskiej i moralności wypracowanej w naszej cywilizacji, którego uważa się za wczesnego reprezentanta (lub prekursora) egzystencjalizmu. Mówiąc o „śmierci Boga” miał na myśli, że wartości, na jakich opiera się nasza cywilizacja, już się wyczerpały.

Źródło: dostępny w internecie: Pixabay, domena publiczna.

Tu pojawia się trzeci spośród najważniejszych wątków zawartych w dziele *Myśli*. W wyniku świadomości swego ograniczenia człowiek nie jest w stanie udowodnić istnienia Boga, które to mogłoby mu przynieść ukojenie. Tylko kwestie, które przynależą do porządku serca, mogłyby dać człowiekowi poczucie bezpieczeństwa. Przekonanie o istnieniu Stwórcy, który ma nas w opiece, o nieśmiertelnej duszy, dzięki której myśl o śmierci przestaje być przerażająca, wizja

Albert Camus (1913–1960). Francuski pisarz, przedstawiciel egzystencjalizmu w literaturze. W swych pismach analizował zagadnienia kruchości istoty ludzkiej, jej reakcji na problem śmierci czy własnej ograniczoności, a przede wszystkim tego, jak w ich obliczu działa ludzkie sumienie. Z tych względów (po opublikowaniu powieści *Dżuma*, która wyraża wspomniane trendy) został laureatem Nagrody Nobla w dziedzinie literatury (1957).

Źródło: Robert Edwards, dostępny w internecie: <http://books.atheism.ru/gallery/kamu/>, licencja: CC BY-SA 3.0.

raju, w którym wszystkie nasze cierpienia zostaną odkupione i zrekompensowane – to zagadnienia, które dalece wykraczają poza siły poznawcze ludzkiego rozumu. Co prawda do czasów Pascala opracowano już wiele dowodów na istnienie Boga, jednak akurat dla tego filozofa nie miały one większego znaczenia – zarysowane przez niego dwa porządki nie przenikają się. Francuski myśliciel nie chce nas jednak zostawiać bez nadziei i proponuje nam coś, co w przypadku matematyka badającego rachunek prawdopodobieństwa, wydaje się wręcz błyskotliwym zastępstwem dla wszystkich możliwych dowodów. Stwierdza bowiem, że co prawda nie udowodnimy Boga, ale niewyobrażalnie bardziej opłaca się nam w Niego wierzyć, niż nie wierzyć. Jeśli bowiem wierzymy i przestrzegamy Jego zasad, to po śmierci uzyskamy „wygraną” niemożliwą wręcz do opisanie. Jeśli w Niego nie wierzymy, a On istnieje, to po śmierci czeka nas wieczne potępienie, czyli niewyobrażalna „strata”. Jeśli jednak Boga nie ma, to i tak nic nie tracimy w Niego wierząc. Wybitny matematyk odpowiada nam więc jak

sprytny hazardzista: nie potrzebujemy dowodu na istnienie Boga, wystarczy założyć się, że On jest.

Na ile Pascal antycypował egzystencjalizm?

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że w *Myślach*; Pascala odnajdziemy wiele fragmentów, które mogłyby równocześnie pojawić się w pismach egzystencjalistów. Wskażmy dwa przykłady:

((Blaise Pascal

Myśli

Pożądamy prawdy, a znajdujemy w sobie jedynie niepewność. Szukamy szczęścia, a znajdujemy jedynie nędzę i śmierć. Jesteśmy niezdolni nie pragnąć prawdy i szczęścia, a nie jesteśmy zdolni ani do

pewności, ani do szczęścia. Pozostawiono nam to pragnienie tak, aby nas ukarać, jak aby nam dać uczuć, skądśmy spadli.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 113.

((Blaise Pascal

Myśli

Ostatecznie bowiem, czymże jest człowiek w przyrodzie? Nicością wobec nieskończoności, wszystkim wobec nicości, pośredkiem między niczym a wszystkim. Jest nieskończenie oddalony od rozumienia ostateczności; cel rzeczy i ich początki są dlań na zawsze ukryte w nieprzeniknionej tajemnicy; zarówno niezdolny jest dojrzeć nicości, z której go wyrwano, jak nieskończoności, w której go utopiono. Cóż ma tedy uczynić, jeśli nie zadowolić się jakimś pozorem pośredka rzeczy, w wiekuistej niemożności poznania bądź ich celu, bądź początku? Wszystkie rzeczy wyszły z nicości i biegą aż w nieskończoność. Któż nadaży tym zdumiewającym wędrownikom? Autor tych cudów rozumie je; nikt inny tego nie zdoła.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 20.

Ukazywanie człowieka jako istoty ograniczonej, kruchej, często przełkniętej wynikami swego namysłu, jest jak najbardziej „egzystencjalistycznym” rysem koncepcji francuskiego filozofa. Bardzo ciekawym i nieraz wartościowym zabiegiem okazuje się poszukiwanie pewnych postaw typowych dla jakiegoś nurtu w koncepcjach, które poprzedzały go o całe lata, a często nawet wieki. W kontekście tematu niniejszej lekcji należy podkreślić, że egzystencjaliści – nawet pomimo faktu, że tworzyli ruch bardzo niejednorodny, mocno zróżnicowany – znaleźliby u Pascala wiele ciekawych treści. Nawet jego koncepcja „trzciny myślącej” da się interpretować jako próba optymistycznego przezwyciężenia bólu własnej egzystencji. Inna sprawa, że nie znajdziemy w pismach egzystencjalistów bezpośredniego nawiązania do jego filozofii, zaś żaden z nich nie uznał go za inicjatora egzystencjalizmu, mimo iż XX wieczni egzystencjaliści mogli ją uważać za bardzo sobie bliską i wartościową. Zbieżności myśli Pascala z egzystencjalizmem dostrzegał Władysław Tatarkiewicz pisząc:

((W. Tatarkiewicz

Parerga

[...] egzystencjalizm ma z Myślami wspólny temat: jest nim nie byt w ogóle, lecz swoista egzystencja człowieka, który nie tylko istnieje, ale wie, że istnieje. Jednakże analogia tych dwóch filozofii tragicznych jest tylko częściowa: podczas gdy tragizm Pascala pochodził z rozdarcia między doczesnością a wiecznością, egzystencjalizm jest negacją wieczności i zniechęceniem do doczesności.

Źródło: W. Tatarkiewicz, *Parerga*, Warszawa 1978, s. 126.

Słownik

egzystencjalizm

XX-wieczny nurt filozofii i literatury, rozważający kwestie ludzkiej egzystencji w świecie i konieczności dokonywania wyborów moralnych przez człowieka, który jawi się jako istota samotna, krucha, zniszczalna i ograniczona; nurt zdecydowanie niejednorodny, w obrębie którego możemy wskazywać orientację chrześcijańską (Søren Kirkegaard) i ateistyczną (Fryderyk Nietzsche); głównymi pojęciami egzystencjalizmu są z pewnością: humanizm (jako że umieszczał człowieka i jego los w centrum rozważań), pesymizm (jaki ogarniał myślicieli podczas analizy losu ludzkiego, choć wiele koncepcji próbowało tenże pesymizm przewyciężyć) i niedoskonałość (zarówno człowieka, jak i świata, a czasem i samego Boga, jako twórcy dzieł niedoskonałych), sympatycy i badacze egzystencjalizmu uważają za jego protoplastów m.in. nowożytnego myśliciela Pascala czy antycznego filozofa Sokratesa, gdyż stawiali oni w centrum swoich rozważań los człowieka i wiążącą się z nim problematykę jego egzystencji

scholastyka

(gr. *schole* – szkoła; *scholastikos* – nauczać, szkolić) główny nurt filozofii średniowiecznej i jeden z głównych nurtów filozofii chrześcijańskiej; w potocznym rozumieniu mianem tym określano średniowieczny system nauczania i szkolnictwa, a z czasem poczęto nim określać filozofię w nim wypracowaną, która czerpała z systemu Arystotelesa, starając się dopasować jego wnioski do teologii chrześcijańskiej; najwybitniejszym przedstawicielem scholastyki był św. Tomasz z Akwinu, przez co w niektórych opracowaniach do dziś pojęcia „tomizm” i „scholastyka” bywają używane jako synonimy

teologia

(gr. *theos* – Bóg i *logos* – nauka) dziedzina wiedzy badająca zagadnienia z obszaru religii za pomocą metodologii i terminologii filozoficznej; nie jest nauką w pełnym znaczeniu tego słowa, gdyż jako pewnik przyjmuje kwestie, które pozostają w sferze wiary; stara się

jednak w sposób racjonalny uzasadnić twierdzenia, które dla religii chrześcijańskiej mają
kluczowe znaczenie

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli przedstawiającą sposób odczytania filozofii Pascala jako egzystencjalistycznej wraz z odniesieniem do XX-wiecznego egzystencjalizmu. Zastanów się, czy Pascala możemy uznać za prekursora egzystencjalizmu. Zapisz swoje wnioski.

Polecenie 2

Wybierz jeden z zaproponowanych obszarów styczności myśli Pascala z filozofią egzystencjalizmu i odszukaj w dostępnej literaturze cytaty potwierdzające to podobieństwo lub zaprzeczające mu. Uzupełnij mapę myśli wybranymi cytatami.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Egzystencjalistą nie był...

☐ Schopenhauer.

☐ Nietzsche.

☐ Kierkegaard.

☐ Sartre.

☐ Camus.

Zapoznaj się z treścią poniższego cytatu z *Myśli* Pascala, a następnie wskaż zdanie zgodne z jego treścią.

((Blaise Pascal

Myśli

Człowiek jest tylko trzcina, najwątleszą w przyrodzie, ale trzcina myślącą. Nie potrzeba, iżby cały wszechświat uzbroił się, aby go zmiażdżyć: mgła, kropla wody wystarczy, aby go zabić. Ale gdyby nawet wszechświat go zmiażdżył, człowiek byłby i tak czymś szlachetniejszym niż to, co go zabija, ponieważ wie, że umiera, i zna przemoc, którą wszechświat ma nad nim. Wszechświat nie wie nic.

Cała nasza godność spoczywa tedy w myśli. Stamtąd trzeba nam się wywodzić, a nie z przestrzeni i czasu, których nie umielibyśmy zapełnić. Silmy się tedy dobrze myśleć: oto zasada moralności.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 90.

☐

Człowiek zawsze zostanie pokonany przez siły natury, niezależnie od własnych starań.

☐

Wielkość człowieka tkwi w jego rozumie.

☐

Powyższy cytat wskazuje dwoistość natury ludzkiej: i jej wielkość, i jej zniszczalność.

☐

Wielkość człowieka tkwi w jego myśli, a nie w „rozumie”.

Ćwiczenie 3

Poniżej znajdują się twierdzenia dotyczące *Myśli* Blaise Pascala. Zaznacz poprawną odpowiedź.

Pomimo doniosłego znaczenia *Myśli* Pascala nie znajdujemy w nich opisu zakładu, który zwiemy zakładem Pascala.

Myśli są jedynym dziełem natury filozoficznej, które napisał Pascal.

Myśli składają się jedynie z aforyzmów i nie zawierają dłuższych form wypowiedzi.

Jednym z głównych tematów *Myśli* jest zagadnienie porządku rozumu i porządku serca.

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z poniższym cytatem z *Myśli* Pascala, a następnie odpowiedz na co zwraca uwagę autor?

« Blaise Pascal

Myśli

Pożądamy prawdy, a znajdujemy w sobie jedynie niepewność. Szukamy szczęścia, a znajdujemy jedynie nędzę i śmierć. Jesteśmy niezdolni nie pragnąć prawdy i szczęścia, a nie jesteśmy zdolni ani do pewności, ani do szczęścia. Pozostawiono nam to pragnienie tak, aby nas ukarać, jak aby nam dać uczuć, skąděśmy spadli.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 113.

Poniżej znajduje się wymowny cytat z *Myśli* Pascala. Wskaż zdanie, które najpoprawniej oddaje jego treść.

((Blaise Pascal

Myśli

Myśl stanowi wielkość człowieka.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 90.

- ☐ Pascal sugeruje nam tutaj delikatnie, że ludzka myśl jest w stanie przeniknąć nawet niektóre zagadnienia przynależące do porządku serca.
- ☐ Mówiąc „myśl”, Pascal ma na myśli „rozum”.
- ☐ Gdy Pascal mówi o myśli, chodzi mu o stosunek pomiędzy nieskończoną myślą Boga, która potrafi powołać cały świat do istnienia, a myślą człowieka, która jest skończona, ograniczona, niedoskonała.
- ☐ Pascal mówi, że tylko wtedy, gdy człowiek myśli, jest w stanie przeniknąć wszelkie prawdy, jakie tylko zechce.

Ćwiczenie 6

Zaznacz zdania , które przedstawiają egzystencjalistyczne wątki w filozofii Pascala.

	prawda	fałsz
Próba przewyciężenia bólu własnej egzystencji.	☐	☐
Ukazywanie człowieka jako istoty ograniczonej, kruchej i często przełękniętej wynikami swego namysłu.	☐	☐
Rozdarcie między doczesnością a wiecznością.	☐	☐
Lęk spowodowany niepewnością istnienia Boga.	☐	☐
Negowanie systemu wartości.	☐	☐
Rozważania nad egzystencją człowieka.	☐	☐

Poniżej znajduje się fragment *Myśli* Pascala, w którym został zreferowany jego zakład. Zapoznaj się z treścią cytatu, a następnie odpowiedz na pytanie: dlaczego – zdaniem filozofa – ludzki rozum w ogóle nie może odpowiedzieć na kwestię dotyczącą istnienia Boga?

((Blaise Pascal

Myśli

Mówmy teraz wedle światła zdrowego rozsądku. Jeśli jest Bóg, jest on nieskończenie niepojęty, skoro nie mając ani części, ani granic, nie pozostaje do nas w żadnym stosunku. Jesteśmy tedy niezdolni pojąć ani czym jest, ani czy jest; w tym stanie rzeczy, któż ośmieli się rozstrzygać kwestię? nie my, którzy nie mamy z nim żadnego punktu styczności. Któż potępi tedy chrześcijan, iż nie mogą uzasadnić swoich wierzeń, skoro sami głoszą, iż wyznają religię, której nie mogą uzasadnić? Oświadczają, przedstawiając ją światu, że to jest głupstwo, a wy się później skarżycie, że jej nie udowadniają! (...) Zbadajmyż ten punkt i powiedzmy: „Bóg jest, albo Go nie ma. Ale na którą stronę się przechylimy? Rozum nie może tu nic określić: nieskończony chaos nas oddziela. Na krańcu tego nieskończonego oddalenia rozgrywa się partia, w której wypadnie cetno czy lichy. Na co stawiacie? Wedle rozumu, nie możecie ani na to, ani na to; wedle rozumu nie możecie bronić żadnego z dwu. Nie zarzucajcie tedy błędu tym, którzy uczynili wybór; nie wiecie bowiem. — Nie, ale będę im zarzucał, iż uczynili nie ten wybór, ale w ogóle wybór; mimo bowiem że ten, co stawia na jedną stronę i ten co, na drugą, popełniają jednaki błąd, obaj popełniają błąd: trafnym jest nie zakładać się w ogóle.

— Tak, ale trzeba się zakładać; to nie jest rzecz dobrej woli, zmuszony jesteś. Cóż tedy wybierzesz? Zastanów się. Skoro trzeba wybierać, zobaczmy, przy czym mniej ryzykujesz. Masz dwie rzeczy do stracenia: prawdę i dobro; i dwie do stawienia na kartę: twój rozum i twoją wolę, twoją wiedzę i twoją szczęśliwość; twoja zaś natura ma dwie rzeczy, przed którymi umyka: błąd i niedolę. Skoro trzeba koniecznie wybierać,

jeden wybór nie jest z większym uszczerbkiem dla twego rozumu niż drugi. To punkt osądzony. A twoja szczęśliwość? Zważmy zysk i stratę, zakładając się, że Bóg jest. Rozpatrzmy te dwa wypadki: jeżeli wygrasz, zyskujesz wszystko; jeżeli przegrasz, nie tracisz nic. Zakładaj się tedy że jest bez wahania.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 64–65.

Ćwiczenie 8

Ponownie zapoznaj się z treścią poniższego cytatu z *Myśli* Pascala, a następnie wskaż zdania, które poprawnie ukazują jego treść.

((Blaise Pascal

Myśli

Wielkość człowieka jest wielka w tym, iż on zna swoją nędzę. Drzewo nie zna swojej nędzy. Nędzą tedy jest czuć swoją nędzę, ale wielkością jest wiedzieć, że się jest nędznym.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 99.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Wpływ filozofii Pascala na egzystencjalizm

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

4. Blaise Pascal. Uczeń:

- 1) objaśnia pascalskie rozróżnienie porządku rozumu i porządku serca;
- 2) wyjaśnia, na czym w ujęciu Blaise Pascala polega wielkość i nędza człowieka;
- 4) analizuje fragment *Myśli* (cz. I, rozdz. 1: Miejsce człowieka w naturze. Dwie nieskończoności).

12. Egzystencjalizm. Uczeń:

- 1) wymienia ważniejsze cechy, odmiany i przedstawicieli (w tym prekursorów) egzystencjalizmu;

III. Wybrane problemy filozofii.

1. Koncepcje uprawiania filozofii. Uczeń rozróżnia i charakteryzuje następujące koncepcje filozofii:

- 4) koncepcja egzystencjalna – wartościujące opisywanie granicznych sytuacji życia ludzkiego.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zabiera głos w dyskusji na temat: czy Pascala można uznać za przedstawiciela egzystencjalizmu;
- omawia Pascalski podział na porządek rozumu i porządek serca;
- relacjonuje poglądy Blaise'a Pascala, m.in. jego ujęcie wielkości i nędzy człowieka;
- analizuje fragment *Myśli* Pascala.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- schemat.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Mapa myśli”.

Faza wprowadzająca:

1. Przedstawienie wyświetlonego na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika tematu lekcji i celów zajęć. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Zalogowany na platformie nauczyciel, po wyświetleniu dostępnego w panelu użytkownika raportu, kontroluje przygotowanie uczniów do lekcji: weryfikuje, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem. Wybrani uczniowie prezentują efekty pracy w domu. Pozostali uczniowie zadają pytania prezentującym oraz uzupełniają informacje. Tę część lekcji kończy krótka dyskusja wokół poruszonej tematyki. Po zakończeniu dyskusji chętna/wybrana osoba przedstawia wnioski.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu e-materiału. Indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują w zeszytach

minimum pięć pytań do tekstu. Uwaga: każde z pytań musi rozpoczynać się od słowa „dlaczego”. Następnie zadają swoje pytania dowolnie wybranej osobie z klasy i odpowiadają na nie. Nauczyciel może wybrać jedno z pytań do zadania domowego.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Przeanalizuj poniższy schemat. Zastanów się, czy zaproponowana w nim argumentacja wydaje ci się spójna i logiczna. Zapisz swoje wnioski.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
4. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 5-8. Nauczyciel sprawdza poprawność wykonanych zadań, omawiając je wraz z uczniami.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”, omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.

Praca domowa:

1. Napisz pracę argumentacyjną na temat: *Na ile Pascal antycypował egzystencjalizm?* Swoją wypowiedź poprzyj odpowiednimi argumentami.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Migasiński J., *Filozofia nowożytna*, Warszawa 2011.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Mapa myśli” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.